

Cigarettrök, husdjur och trakasserier – i hemtjänstens arbetsmiljö

18/9-2025

Fredrik Norström

**Docent vid institutionen för
epidemiologi och global hälsa**

Umeå universitet

WeWorC – övrig projektgrupp

WeWorC (Work Environment and Work Conditions)

Anita
Pettersson-
Strömbäck

Organisations-
psykologi

Karin Bölenius
Omvårdnad

Magnus
Zingmark

Arbetsterapi

Klas-Göran
Sahlén

Epidemiologi
och global
hälsa

Samtliga vid Umeå universitet

WeWorC – studier

1. Är det kostnadseffektivt att utöka bemanningen inom hemtjänst?

- i) Enkätstudie 2016 (arbetslöshetsfokus)
 - ii) Enkätstudie under 2017 (hemtjänstpersonal)
- Stöd från Forte 2015*

2. Hur har arbetsmiljön inom hemtjänst påverkats av Covid-19?

- i) Enkätstudie med personal under 2021-2022
 - ii) Fokusgrupp med personal under 2022
 - iii) Intervjuer med chefer under 2022
- Stöd från AFA försäkringar 2020*

Studier inom kommunal hemtjänst – Västerbotten, Västernorrland och Jämtland/Härjedalens län (norra Sverige)

Enkäter hemtjänstpersonal

2017 (före pandemin):

Uppskattningsvis 2000 inbjudna

1154 svar (58% svarsfrekvens)

16 kommuner

Merparten av enkäterna delades ut via APT

Enkäter hemtjänstpersonal

2021/2022 (under pandemin):

Uppskattningsvis 1900 inbjudna

629 svar (33% svarsfrekvens)

22 kommuner

Enkäter ofta utdelade utanför APT (oklart hur vanligt)

Deltagare i studierna

Vissa skillnader i deltagare i enkätstudierna

2 kommuner deltog endast före pandemin

8 "nya" kommuner under pandemin

Ökad andel under pandemin av:

- Utrikesfödda
- Universitetsutbildade
- Undersköterskor
- Tillsvidare anställda

Jämförelser mellan enkäter kan påverkas av detta

Studier genomförda i norra Sverige men borde vara representativa även för övriga Sverige

Dagens presentation

- Arbetsmiljön i hemmet hos brukaren
- Hög arbetsbelastning – hur påverkar det personalens hälsa?
- "Tidspress" - Arbetsfördelningens påverkan på arbetsbelastning och hälsa hos personalen
- Hur upplevde personalen utmaningarna under pandemin (fokusgruppsintervjuer)

Om arbetsmiljön hos brukare

Tre lagar styr arbetsmiljön hos brukaren:

- Socialtjänstlagen - brukarna rätt till god support
- Arbetsmiljölagen – personal har rätt till skälig arbetsmiljö
- Patientlagen – brukarna har rätt till autonomi

Utmaning säkerställa en acceptabel arbetsmiljö för personal utifrån dessa lagar

Saknas forskning som beskriver personalens utmaningar hos brukarna - både nationellt och internationellt

Enkätfrågor arbetsmiljön hos brukarna

Ergonomiska: Dålig säng, liten toalett, städutrusning
– kan åtgärdas av kommun och sannolikt enklare hantera

Brukaren: Rökning, Värme eller kyla, Verbal kränkning
– Sannolikt större utmaning att hantera

14. I vilken omfattning upplever du problem i din arbetsmiljö hos brukaren?

	Flera gånger per dag	1-2 gånger per dag	Minst 1 gång i veckan	Minst 1 gång i månaden	Sällan/ aldrig
a. Dålig säng	☐	☐	☐	☐	☐
b. Liten toalett	☐	☐	☐	☐	☐
c. Rökning (före eller under besök)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Husdjur	☐	☐	☐	☐	☐
e. Städutrustning	☐	☐	☐	☐	☐
f. Anhöriga eller vänner	☐	☐	☐	☐	☐
g. Hantering av deras kontanter	☐	☐	☐	☐	☐
h. Värme eller kyla	☐	☐	☐	☐	☐
i. Påverkad/berusad brukare	☐	☐	☐	☐	☐
j. Verbal kränkning (t.ex. rasism)	☐	☐	☐	☐	☐
k. Annat, ange _____	☐	☐	☐	☐	☐

Arbetsmiljön hos brukarna – resultat (1)

Problemen stora redan före pandemin – ökade under pandemin (allt utom hantering av kontanter)

Exempel förändring av dagliga problem

- Dålig säng 29% till 37%
- Liten toalett 40% till 50%
- Rökning 24% till 31%
- Husdjur 19% till 25%

Från 11% till 17% med veckoliga problem med verbala kränkningar under pandemin

Regionala skillnader under pandemin

- Dålig säng: 25-43% (högst i Västerbotten)
- Städutrustning: 9-18% (högst i Västerbotten)
- Påverkad/berusad brukare: 1-10% (högst i Västerbotten)

Publikation: Norström et al. 2025

Arbetsmiljön hos brukarna – resultat (2)

	2017		2021-2022		
	<i>Dagligen</i>	%	<i>Dagligen</i>	%	
Dålig säng	327	29%	223	37%	Vanligast
Liten toalett	446	40%	299	50%	
Rökning	268	24%	187	31%	Ergonomi
Husdjur	213	19%	154	25%	
Städutrustning	93	8,3%	72	12%	Brukaren
Anhöriga/vänner	47	4,2%	45	7,5%	
Hantering av kontanter	38	3,4%	18	3,0%	
Värme eller kyla	232	21%	168	28%	
Påverkad/berusad brukare	31	2,7%	35	5,8%	
Verbal kränkning (t.ex. rasism)	23	2,0%	30	5,0%	

Vad tänker ni kring dessa resultat?

Har ni förslag på åtgärder som bör göras utifrån resultaten?

Arbetsmiljön hos brukarna – Covid-19 utmaningar

Ofta problem	Västerbotten	Väster-norrand	Jämtland/Härjedalen
Oro smittas	29%	50%	35%
Oro från brukare	39%	55%	47%
Brist skyddsutrustning	15%	26%	13%
Otillgänglig skyddsutrustning	9%	22%	9%
Användande av munskydd	45%	32%	36%
Försvårat umgänge med brukare	61%	47%	42%

Skillnad i utmaningar mellan länen

Oro och brist på skyddsutrustning högst i region med högst smitta

Umgänge med brukare störst problem där smitten var lägst

Hur kan man förbättra umgänget med brukare?

Personalens arbetsbelastning (1)

	Före pandemin		Under pandemin	
Är din arbetsmängd så ojämnt fördelad att arbetet hopar sig?				
Aldrig / Mycket sällan	159	14%	88	15%
Ganska sällan	257	23%	115	19%
Ibland	491	43%	264	43%
Ganska ofta	184	16%	107	18%
Mycket ofta / Alltid	38	3,4%	34	5,6%
Har du för mycket att göra?				
Aldrig / Mycket sällan	112	10%	56	9,1%
Ganska sällan	222	19%	116	19%
Ibland	523	46%	271	44%
Ganska ofta	220	19%	138	23%
Mycket ofta / Alltid	61	5,4%	32	5,2%

Vanligt att åtminstone ganska ofta ha problem

Frågor från validerade frågeinstrumentet QPSNordic

Personalens arbetsbelastning (2)

	Före pandemin		Under pandemin	
Är dina arbetsuppgifter för svåra för dig?				
Aldrig / Mycket sällan	657	58%	354	57%
Ganska sällan	367	32%	191	31%
Ibland	95	8,4%	61	10%
Ganska ofta	7	0,6%	5	0,8%
Mycket ofta / Alltid	5	0,4%	5	0,8%
Utför du arbetsuppgifter som du skulle behöva mer utbildning för?				
Aldrig / Mycket sällan	444	39%	280	46%
Ganska sällan	296	26%	150	24%
Ibland	314	28%	151	25%
Ganska ofta	64	5,6%	20	3,3%
Mycket ofta / Alltid	17	1,5%	14	2,3%

Få med dessa problem frekvent

Hög arbetsbelastning definierat utifrån dessa fyra frågor

Hög arbetsbelastning ökade från 28% till 32% av personalen under pandemin - ej "bevisbar" ökning

Frågor för personalens hälsa

Använd oss av EuroQol 5 dimensions som mäter hälsorelaterad livskvalitet

5 frågor motsvarande hälsodimensionerna:

i) Rörlighet, ii) Hygien, iii) Huvudsakliga aktiviteter, iv) Smärtor/besvär & v) Oro/nedstämdhet

Svar omvandlas till kvalitetsjusterade levnadsår (QALY):

- 0 motsvarar död
- 1 motsvarar perfekt hälsa

Tolkning: 0,11 lägre QALY pga t.ex. sjukdom innebär att 10 år som sjuk är sämre än 9 år i full hälsa, dvs värt leva 1 år kortare på 10 år om man får vara frisk

QALY användbart för att mäta hälsokonsekvens av hög arbetsbelastning likväl som för olika sjukdomar

Hälsokonsekvenser av hög arbetsbelastning före pandemin

Jämförelser gjorda mellan hög och normal arbetsbelastning

Resultat

- Förlust av 0,035 QALY, dvs 3,5% sämre hälsa vid hög arbetsbelastning
- 20% fler med problem med oro/nedstämdhet
- Ingen bevisbar försämring av smärtor/besvär

Bra socialt stöd förmodligen viktigt

- 4,5% sämre hälsa vid dåligt socialt stöd ($p=0,048$)
- 1,5% sämre hälsa vid bra socialt stöd ($p=0,30$)

Publikation: Sjöberg et al 2020

Hälsokonsekvenser av hög arbetsbelastning under pandemin

Jämförelser gjorda mellan hög och normal arbetsbelastning

Resultat

- Förlust av 0,062 QALY, dvs 6,2% sämre hälsa vid hög arbetsbelastning
- 21% fler med problem med oro/nedstämdhet
- Ingen bevisbar försämring av smärtor/besvär

Kombination av hög kontroll och normal arbetsbelastning antagligen viktigt för att undvika hälsobekymmer

Socialt stöd verkade inte avhjälpa problem till skillnad mot före pandemin

Personalens QALY var i genomsnitt lägre under pandemin (0,79) än före pandemin (0,82)

Resultat ännu ej publicerade

EQ-5D frågor

Tabell. Arbetsbelastning och EQ-5D före och under pandemin

EQ-5D	Före pandemin (2017; n=1029)		Under pandemin (2021; n=548)	
EQ-5D dimension	Riskdifferens	p	Riskdifferens	p
Rörlighet	2,5%	0,18	4,8%	0,07
Huvudsakliga aktiviteter	3,3%	0,04	5,5%	0,05
Smärtor/besvär	2,4%	0,46	5,8%	0,20
Oro/nedstämdhet	20%	<0,01	21%	<0,01

Visar på att problem ökar vid hög arbetsbelastning men mer begränsat för annat än "Oro/nedstämdhet"

Problem med hygien (femte frågan) väldigt ovanligt bland personal (väldigt väntat) och redovisas inte

Arbetsuppgifters påverkan på arbetsbelastning och hälsa

Arbetsuppgifter utvalda utifrån biståndsbeslut

Minst dagligt arbete jämfördes med mer sparsamt

Vårt syfte att undersöka vilka arbetsuppgifter som bidrar till högre arbetsbelastning och/eller försämrad hälsa om de för ofta genomförs dagligen

Vi undersökte även om personal efterfrågade förändring av arbetsuppgifters omfattning – redovisades för undersköterska, vårdbiträde eller annan utbildning

Resultat ännu endast från före pandemin

Publikation: Norström et al 2023

15. Uppskatta hur ofta du utför nedanstående insatser i dina dagliga sysslor?

	Flera gångar per dag	1-2 gånger per dag	Minst 1 gång i veckan	Minst 1 gång i månaden	Inte alls/ vid akut behov
a. Trygghetslarm	☐	☐	☐	☐	☐
b. Serviceinsatser utanför hemmet (ärenden, inköp m.m.)	☐	☐	☐	☐	☐
c. Serviceinsatser i hemmet (bädda, tvätta, städa m.m.)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Social samvaro	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hjälp vid toalettbesök	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hjälp vid på/avklädning	☐	☐	☐	☐	☐
g. Matdistribution	☐	☐	☐	☐	☐
h. Matlagning	☐	☐	☐	☐	☐
i. Matning, samvaro vid mat	☐	☐	☐	☐	☐
j. Rehabiliteringsinsatser	☐	☐	☐	☐	☐
k. Delegerade medicinska uppgifter	☐	☐	☐	☐	☐
l. Tillsyn (personlig, telefon)	☐	☐	☐	☐	☐
m. Ledsagning	☐	☐	☐	☐	☐
n. Promenad	☐	☐	☐	☐	☐
o. Dusch, hår-, nagel-, fotvård	☐	☐	☐	☐	☐

Arbetsbelastning

Andel som har bevisbart högre arbetsbelastning vid dagligt utförande jämfört med övriga

Arbetsuppgift:

- Trygghetslarm 8,4%
- Serviceinsatser utanför hemmet 14%
- Rehabilitering 13%
- Dusch, hår-, nagel-, fotvård 11%

Hälsokonsekvenser

Andel som har bevisbart bättre/sämre hälsa vid dagligt utförande jämfört med övriga

Arbetsuppgift:

- Matdistribution - 0.034 sämre QALY & 13% fler med oro/nedstämdhet
- Matlagning - 0.031 bättre QALY & 9.4% färre med oro/nedstämdhet
- **Trygghetslarm** – 10% fler med smärtor/besvär
- **Serviceinsatser utanför hemmet** – 10% fler med smärtor/besvär
- **Dusch, hår-, nagel-, fotvård** – 7.6% fler med smärtor/besvär

För arbetsuppgifter i fet stil - mer smärtor/besvär och högre arbetsbelastning (se föregående bild)

Förändrad arbetsfördelning

- 36-45% ville ha mer tid för:
 - Socialt stöd
 - **Rehabiliteringsinsatser**
 - Promenad
 - **Matlagning**
 - Tillsyn
 - Ledsagning
- Minst 20% ville ha mindre tid
 - **Trygghetslarm**
 - Serviceinsatser i hemmet
 - **Serviceinsatser utanför hemmet**
 - **Matlagning (både mer och mindre tid efterfrågas!)**

I övrigt, generellt nöjdhet med arbetsfördelning

I fet stil problem med arbetsbelastning och/eller hälsa

Arbetsfördelningsmanus - slutsatser

Trygghetslarm och serviceinsatser utanför hemmet kan kopplas både till mer smärtor/besvär och till önskemål om mindre tid att utföra uppgifterna

Beror det på: i) för lite tid idag för uppgifterna och/eller ii) något man inte önskar i sin roll inom hemtjänsten? Vi har inte undersökt detta närmare.

Alla resultat ska tas med försiktighet då det är väldigt många "tester" - kan vara "slumpmässiga" fynd

Våra resultat kan bidra till att utveckla en mer hållbar arbetsmiljö

Fokusgrupper

- Fem fokusgrupper med totalt 14 anställda inom hemtjänsten genomförda under pandemin
- Fokusgrupperna med hemtjänstpersonal syftade till att förstå hur pandemin påverkade personalens arbetsmiljö och hälsa
- Fyra teman framträdde ur intervjuerna.

Övergripande tema	Utökade och otydliga ansvarsområden präglade arbetsmiljön under pandemin			
Teman	Min egen hälsa sattes på spel	Ett ansvarsskifte – mer ansvar, mindre stöd	Mellan att vara en livlina och en smittorisk	Organisation och ledarskap – hjälp eller hinder?

Slutsatser

- Ansträngd arbetssituation likt pandemi innebär att hög arbetsbelastningen blir än mer påfrestande för hemtjänstpersonal
- Hemtjänstens organisation behöver förstärkas för att få ett hållbart arbetsliv för personalen - extra tydligt under extrem arbetssituation
- Fortsatta studier rekommenderas för att identifiera åtgärder, t.ex. förstärkt bemanning, för att minska utmaningarna med en ansträngd organisation även i "normalfallet" – dessa behöver vara kostnadseffektiva

Referenser

The burden of high workload on the health-related quality of life among home care workers in Northern Sweden

Sjöberg et al. Int Arch Occup Environ Health(2020)

How does the distribution of work tasks among home care personnel relate to workload and health-related quality of life?

Norström et al. Int Arch Occup Environ Health (2023)

In-home work environment for home care workers in Northern Sweden before and during the Covid-19 pandemic

Norström et al. BMC Health Services Research (2025)

Expanded and unclear responsibilities: the evolving role of home care workers as a lifeline during the COVID-19 pandemic -a focus group interview study

Bölenius et al. BMC Health Services Research (2025)

TACK!

afa
FÖRSÄKRING

Forskningsrådet för
hälsa, arbetsliv och välfärd